

დომინანტი ეთნიკური ჯგუფების სოციალური კაპიტალი და მისი ზეგავლენა ბიზნესზე

თეიმურაზ შენგელია

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი,
„საერთაშორისო ბიზნესის“ კათედრის ხელმძღვანელი

უკანასკნელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელსაც მიეძღვნა არაერთი სოციოლოგის, ისტორიკოსის, ფსიქოლოგის, ეკონომისტის ფუნდამენტური გამოკვლევები არის სოციალური კაპიტალი, რომელიც წარმოადგენს მულტიდისციპლინარული კვლევის სფეროს. ცნება „სოციალური კაპიტალი“ არაპრობლემატური, ხოლო მისი ეტიმოლოგიური და ლინგვისტური აღქმა არაერთგვაროვანია. ეკონომიკურ ლიტერატურაში ინტენსიური დისკუსია „სოციალური კაპიტალის“ კონცეფციის ირგვლივ დაიწყო 1990-იანი წლების დასაწყისში. ჩვენს დროში სოციალურ კაპიტალის კონცეფციის სწრაფი განვითარება შეიძლება აიხსნას იმ ფაქტით, რომ ამ თეორიის დამფუძნებლები მკაფიოდ განსაზღვრავენ თანამედროვე საზოგადოებისა და ეკონომიკის ეფექტიანი ფუნქციონირების საფუძვლებს, ისეთი ცნებებით როგორიცაა: ნდობა, კულტურა, სოციალური ქსელები, ნებაყოფლობითი ასოციაციები, ადამიან-კაპიტალი და სხვა. სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზი ცხადყოფს, რომ თანამედროვე ეკონომიკურ და სოციალურ მეცნიერებაში არსებობს ცალკეული პუბლიკაციები სოციალური კაპიტალის პრობლემაზე, ამასთან თეორიულად და პრაქტიკულად ეს კონცეფცია ბოლომდე არ არის დამუშავებული.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური კაპიტალი, ეთნიკური ჯგუფები, კულტურა, გაზომვა, ურთიერთკავშირი.

შესავალი

სამეცნიერო ლიტერატურაში ტერმინი „სოციალური კაპიტალი“ დაამკვიდრეს ცნობილმა მეცნიერებმა - პოლიტოლოგმა რ. პატნემმა [Putnam R.D. 2001] და სოციოლოგმა ჯ. კოულმანმა [Коулман Дж., 2001]. მათი კვლევები მიეძღვნა სოციალური კაპიტალის ფენომენის სრულყოფილად შესწავლას. ამ პრობლემაზე კოულმანის ფუნდამენტური ნაშრომის [Коулман Дж., 2001] გამოქვეყნების დღიდან, „სოციალური კაპიტალის“ კვლევის სფერო მნიშვნელოვნად გაფართოვდა. სოციალური კაპიტალი ადამიანური ურთიერთობების კომპლექსია, რომელიც განიცდის კონვერტირებას კაპიტალის სხვა ფორმებში [Shengelia T., 2017]. სოციალურ ჯგუფში ასეთი კაპიტალის არსებობა ხელს უწყობს მისი საქმიანობის ეფექტიანობის ამაღლებას [Коулман Дж. 2001]. ანალოგიური პროცესები მიმდინარეობს სოციალურ დონეზე - საკუთრივ საზოგადოებაში. საზოგადოებას, რომელსაც აქვს სოციალური კაპიტალის მარაგი, ეკონომიკურ განვითარებაში წარმატებულია, ხოლო ადამიანები უფრო ჯანმრთელი და ბედნიერები. სოციალური კაპიტალი აკმაყოფილებს ეკონომიკური კაპიტალის ისეთ მახასიათებლებს, როგორიცაა: შეზღუდულობა, დაგროვების შესაძლებლობა, ლიკვიდურობა, კონვერტაციის, ზრდის უნარი, გადაცემის შესაძლებლობა. სოციალური კაპიტალის დაგროვების უნარი არ წარმოადგენს ინდივიდუალურ მახასიათებელს, არამედ ის იმ ქსელის სპეციფიკაა, რომელშიც ჩართულია ინდივიდები.

სოციალური კაპიტალის ზეგავლენა ეკონომიკურ განვითარებაზე

დღეისათვის, სოციალური კაპიტალის გავლენა ეკონომიკაზე დადასტურებულია მთელი რიგი კვლევებით [მაგალითად: Shengelia T., 2017 გვ.22]. მათში, როგორც წესი, გამოთვლილია სოციალური კაპიტალის (პირველ რიგში, ნდობის) კავშირი სხვადასხვა ქვეყნის ობიექტურ ეკონომიკურ მაჩვენებლებთან, მაგალითად, ეკონომიკური ზრდასთან, საინვესტიციო მოცულობების, მთლიანი შიგა პროდუქტის გადიდებასთან. ეს ცხადყოფს ნდობის ფაქტორის მაღალ როლს ეკონომიკურ განვითარებაში, მაგრამ სრულად ვერ ხსნის სოციალურ კაპიტალის გავლენას ეკონომიკურ ურთიერთობებზე.

სოციალურ კაპიტალს მნიშვნელოვნად უკავშირდება ეთნიკური კულტურა [Fukuyama F., 200] და ის გარკვეულწილად განისაზღვრავრება ამ ფენომენით. ამის გამო, სოციალური კაპიტალის ქროსს-კულტურული შედარებები, მულტიკულტურული საზოგადოების კვლევის პროცესში გახდა მნიშვნელოვანი ფაქტორი. ასეთ საზოგადოებათა რიცხვს მიეკუთვნება საქართველო.

სოციალური კაპიტალის ეკონომიკაზე გავლენის მექანიზმის დადგენა შეუძლებელია მისი კვლევის ეთნო-კულტურული მეთოდების გამოყენების გარეშე. სოციალური კაპიტალი წარმოადგენს ფსიქოლოგიურ ურ-

თიერთობებათა სისტემას და ამდენად მისი სრულყოფილი კვლევის პროცესში აუცილებელია შევისწავლოთ და გავაანალიზოთ ეთნო-კულტურული ფაქტორები. ასევე მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინება, რომ პოლიკულტურული საზოგადოების (როგორც საქართველოა) სოციალურ კაპიტალს, სადაც ცხოვრობენ სხვადასხვა კულტურული კონფესიების, განსხვავებული ისტორიისა და ეთნოგენეზის მქონე წარმომადგენლები გააჩნია თავისებურებები.

„სოციალური კაპიტალის“ ცნების გენეზისი

„სოციალური კაპიტალის“ ცნების ისტორიული საფუძვლები მე -18 და მე -19 საუკუნეებით თარიღდება და ისინი უკავშირდება ისეთი ავტორების ნაშრომებს, როგორც: დურჰეიმი, სიმელი, ვებერი და ტოკვილია. შეიძლება ითქვას, რომ სოციალური კაპიტალის თანამედროვე კონცეფცია წარმოიშვა ამ სფეროში სამი ცნობილი მეცნიერის ფუნდამენტური კვლევებით. ესენია ბურდიე, კოულმანი და პატმენი, რომლებმაც განავითარეს „სოციალური კაპიტალის“ თანამედროვე მულტიდისციპლინური თეორია. 1916 წელს ტერმინი „სოციალური კაპიტალი“ პირველად გამოიყენა მეცნიერმა ლინდა ჰანიფანმა დისკუსიაში „ადამიანების ყოველდღიურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი სუბსტანციები.“ ასეთ „სუბსტანციებად“ ლ. ჰანიფანი მიიჩნევდა ჯგუფის სოლიდარობას და სოციალური კავშირებს. სოციალური კაპიტალის სისტემატიზებული ანალიზი გვხვდება ფრანგი სოციოლოგის პ. ბურდიეს ნაშრომებში. ის სოციალურ კაპიტალს განმარტავს, როგორც „ადამიანის პოტენციური რესურსების ერთობლიობას, რომლებიც დაკავშირებული არიან ურთიერთნაცნობობისა და აღიარების ინსტიტუციალიზებული ძლიერი ქსელებით“ [Bourdieu P., 1986]. ცნება „სოციალური კაპიტალი“ საკმაოდ ფართოდ არის განმარტებული ჯ. კოულმანის მიერ. მეცნიერის აზრით, სოციალური კაპიტალი - ეს ურთიერთნდობისა და ურთიერთდახმარების პოტენციალია, რომელიც მიზანმიმართულად ყალიბდება პიროვნებათაშორის ურთიერთობებში [Коулман Дж., 2001]. მოცემულმა მიდგომამ, რომელმაც შემდგომი განვითარება ჰპოვა ფ. ფუკუიამას და სხვა მკვლევარების ნაშრომებში, ბევრად განსაზღვრეს ამ დარგში მეცნიერული დისკუსიების თანამედროვე მდგომარეობა. ფ. ფუკუიამას მთავარი იდეა მდგომარეობს იმაში, რომ ნდობის სიჭარბე საზოგადოებაში წარმოშობს სოციალურ კაპიტალს, რომელიც განსხვავდება ადამიანური კაპიტალის სხვა ფორმებისაგან იმით, რომ იქმნება და გადაიცემა ისეთი კულტურული მექანიზმების საშუალებით, როგორებიცაა რელიგია, ტრადიცია ან ისტორიული ჩვევები [Fukuyama F., 2000].

ეკონომიკური მეცნიერებისთვის, სოციალური კაპიტალის კონცეფცია ადამიან-კაპიტალის კონცეფციის ლოგიკური განვითარება იყო. ეკონომისტები მიიჩნევენ, რომ ნდობა, როგორც სოციალური კაპიტალის კომპონენტი, ასტიმულირებს ტრანზაქციული ხარჯების შემცირებას, ხელს უწყობს მდიდარი ინფორმაციის გაცვლასა და მონაწილეთა სხვადასხვა ინტერესის ჰარმონიზაციას. ამიტომ, პიროვნული რეპუტაცია ხდება ღირებული აქტივი, რომელიც მნიშვნელოვანი ხდება ნდობითი ურთიერთობების გასაღრმავებლად. დაუსაბუთებელი ნდობა მიგვიყვანს გაზრდილ დანახარჯებამდე, რადგან ის მოითხოვს ინვესტიციებს, დროს, ფულსა და მატერიალურ დანახარჯებს. შესაბამისად, ტრანსაქციული ხარჯების შემცირება შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ნდობაში და შესაბამისად სოციალურ კაპიტალში ინვესტირების შედეგი. ნდობის, როგორც სოციალური კაპიტალის დეტერმინანტის შესახებ კლასიკური ნაშრომები ეკუთვნის ფრენსის ფუკუიამას. თავის წიგნში „ნდობა“ მეცნიერი სოციალურ კაპიტალს განიხილავს, როგორც საზოგადოების გარკვეულ პოტენციალს ან მის ნაწილს, რომელიც იგება მისი წევრების ნდობაზე. ფუკუიამას აზრით, ნდობა საზოგადოების წევრებს შორის იმის მოლოდინია, რომ მისი სხვა წევრები მოიქცევიან მეტ-ნაკლებად პატიოსნად, სხვების საჭიროებების მიმართ ყურადღებით, საზოგადოებაში დადგენილი საერთო ნორმების შესაბამისად. ამ ნორმების ნაწილი დაკავშირებულია ფუნდამენტურ ფასეულობებთან (მაგალითად, ღმერთის ან სამართლიანობის აღქმა), მაგრამ ისინი ასევე მოიცავენ ისეთი საყოველთაო საკითხებს, როგორიცაა პროფესიული სტანდარტები და ეთიკური კოდექსი. ფუკუიამა ხაზს უსვამს იმ მნიშვნელოვან გავლენას, რომელსაც ახდენს კულტურა, სოციალური კაპიტალი და ნდობა საზოგადოების ეკონომიკურ ცხოვრებაზე. მეცნიერის მიერ დადგენილია, რომ პიროვნებათაშორის და ორგანიზაციული ნდობის დონე დადებითად მოქმედებს ფირმის თანამშრომლების მოტივაციაზე. სოციალური სისტემით დაგროვილი ნდობის მოცულობა წარმოადგენს მის ძირითად კაპიტალს.

„კაპიტალის“, როგორც ეკონომიკური კატეგორიის წინააღმდეგობრივი ბუნება

როგორც უკვე აღინიშნა, კაპიტალი არის სიმდიდრის ნებისმიერი მარაგი, რომელიც შეიძლება დაგროვილ იქნეს და ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მოაქვს შემოსავალი. სოციალური კაპიტალის ცნების ჩამოყალიბება და განვითარება საფუძვლად დაედო ადამიან-კაპიტალის კონცეფციის განვითარებას. რა თქმა უნდა, ეს ორი ტერმინი ურთიერთდაკავშირებულია, მაგრამ არაიდენტურია. განვიხილოთ, პირველ რიგში, ადამიანური და სოციალური კაპიტალის ცნებები და, მერე, სოციალური კაპიტალის ფსიქოლოგიური სპეციფიკა.

ეკონომიკურ თეორიაში, ადამიან-კაპიტალის ქვეშ ესმით ცოდნის, უნარებისა და შესაძლებლობების მარაგი, რომელიც გააჩნია ინდივიდს და შეიძლება გამოყენებულ იქნეს წარმოების მიზნებისთვის. ადამიანურის, ფინანსურ-

რი კაპიტალისაგან განმასხვავებელი თვისება არის პიროვნებისაგან განუყოფელობა. ზოგადად ფინანსური კაპიტალი ბაზარზე ფასდება მისი აქტივების ზომითა და შედეგიანობით. ამის საპირისპიროდ, ადამიან-კაპიტალი ვლინდება მხოლოდ ცოდნის აქტივებით, რომელიც ასევე შეიძლება გახდეს ყიდვა-გაყიდვის საგანი. იმდენად, რამდენადაც თანამედროვე საზოგადოებაში ცოდნის მარაგის გაზომვა რთულია, ფინანსურისგან განსხვავებით შეუძლებელია ადამიან-კაპიტალის, ღირებულებითი შეფასება.

სოციალური კაპიტალთან მიმართებით სიტუაცია განსხვავებულია. ეს კონცეფცია არც ისე ნათელი და ზუსტია, უფრო მრავალმხრივია. სოციალური კაპიტალი, ისევე, როგორც ადამიანური, მისი მატარებლებისგან განუყოფელია, უფრო ზუსტად განუყოფელია მისი მატარებლების ურთიერთობებისგან. ანუ, თუ ადამიან-კაპიტალი ინდივიდის მახასიათებელია, სოციალური კაპიტალი ახასიათებს ინდივიდუალურ ურთიერთობებს. მისი შეფასება, გაზომვა, კიდევ უფრო რთულია, ვიდრე ადამიან-კაპიტალის.

„კაპიტალის“, როგორც კატეგორიის მხოლოდ ეკონომიკური ბუნების წინააღმდეგ გამოდიოდა პ. ბურდიე [Bourdieu P., 1986]. მისი კონცეფციის თანახმად, არსებობს კაპიტალის სამი სახე: ინკორპორირებული, ობიექტური და ინსტიტუციონალიზებული. ერთ-ერთი ყველაზე აღიარებული და ცნობილი ექსპერტები, რომელმაც მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა სოციალური კაპიტალის თეორიის განვითარებაში - ჯონ კოულმანი განასხვავებს სამი სახის კაპიტალს: ფიზიკურს, ადამიანურს და სოციალურს [Коулман Дж. 2001].

სოციალური კაპიტალი, ისევე როგორც კაპიტალის სხვა ფორმები, ხელს უწყობს ერის კეთილდღეობას და კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას. რ. პატნემის მიერ აშშ-ი ჩატარებული კვლევის საფუძველზე დაადგინა, რომ არსებობს უაღრესად მნიშვნელოვანი, დადებითი კორელაცია სოციალურ კაპიტალს, ჯანმრთელობას, კეთილდღეობასა და ბედნიერებას შორის [Putnam R.D. 2001] მაღალი სოციალური კაპიტალი არამხოლოდ ხელს უწყობს ერის კეთილდღეობის ამაღლებას, არამედ მას უფრო ჰარმონიულად, წარმატებულად და სოციალურად პასუხისმგებელიანად აქცევს. პუტნამმა ძალიან მკაფიოდ დაახასიათა სოციალური კაპიტალის განსხვავება კაპიტალის სხვა ფორმებისაგან: "მაშინ, როდესაც ეკონომიკური კაპიტალი ხალხის საბანკო ანგარიშებზეა და ადამიან-კაპიტალი მათ თავებშია, სოციალური კაპიტალი განთავსებულია მათი ურთიერთობათა სტრუქტურაში" [Putnam R.D. 2001].

შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ სოციალური კაპიტალი კაპიტალის სხვა ფორმებისგან განსხვავებით მნიშვნელოვანია და დასახელება „კაპიტალი“ ხდის ამ კონცეფციას მიმზიდველად მეცნიერთა დიდი რაოდენობისთვის, მათ შორისაა ეკონომისტებისაც.

სოციალურ კაპიტალზე კულტურული ფაქტორების ზეგავლენა

მეცნიერთა უმრავლესობა, რომლებიც სოციალური კაპიტალის პრობლემას იკვლევს, აღნიშნავენ, რომ ის დიდწილად საზოგადოების კულტურის მახასიათებლებზეა დამოკიდებული. კერძოდ, რ. პატნემს მიაჩნია, რომ სოციალური კაპიტალი ისტორიულად და კულტურულად არის განპირობებული [Putnam R.D. 2001]. ფ. ფუკუიამამ თავის წიგნში „ნდობა“, გამოთქვა მოსაზრება, რომ სოციალურ კაპიტალს აქვს ღრმა კულტურული ფესვები. განსაზღვრავდა რა კულტურას, როგორც „მემკვიდრეობით ეთიკურ ჩვევას“, ფუკუიამა მიიჩნევდა, რომ ეთიკური კოდები, რომელთა საფუძველზე საზოგადოება არეგულირებს ხალხის ქცევას, კულტურას აქცევს საზოგადოების ყველაზე მნიშვნელოვან ნაწილად [Fukuyama F., 2000].

კულტუროლოგიული კვლევები ცხადყოფს, სოციალური კაპიტალის კავშირს ისეთ კულტურულ საზომებთან, როგორიც ინდივიდუალიზმი და კოლექტივიზმია. მაშტაბური სოციალური კაპიტალი, როგორც წესი, გააჩნია ინდივიდუალისტურ კულტურებს [Inglehart R., Baker W., 2000], მიუხედავად იმისა, რომ ეს ტენდენცია არ ვრცელდება ისეთ კოლექტივისტურ კულტურებზე, როგორიც იაპონია და სამხრეთ კორეა, რომლის მოსახლეობაც, ასახავს ნდობის მაღალი დონეს. ცნობილია, რომ ეს ქვეყნები მდიდარი და განვითარებული ინდუსტრიული სახელმწიფოებია, სადაც ერთ სულ მოსახლეზე მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობის დადებითი დინამიკა განპირობებულია ინდივიდუალიზმის ზრდით [Hofstede G., 1997]. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ამ ქვეყნების მაღალი დონის სოციალური კაპიტალი, პირველ რიგში, დაკავშირებულია გარკვეულ კულტურული ურთიერთობების ნორმებთან (მაგალითად, კონფუციური რელიგიის მატარებელ იაპონიაში და ჩინეთში ხდება ორიენტაცია ნდობაზე და აქტიური ურთიერთქმედება არა მხოლოდ ოჯახის წევრებს შორის, არამედ სხვა პირების ფართო სპექტრთან), და მეორე, ამ კულტურებში ინდივიდუალიზმის ზრდასთან.

რატომ ახასიათებს ინდივიდუალისტური კულტურების წარმომადგენელებს მეტი სოციალური კაპიტალი, ვიდრე კოლექტივისტიკისტურებს? სოციალური კაპიტალი არის კუმულაციური ღირებულება და მისი დაგროვების ზრდა ხდება სხვა სოციალური ფენებთან ინდივიდის სოციალური ურთიერთობების ზრდის ფონზე. ეს პირობები კარგად არის დაცული ინდივიდუალისტურ კულტურებში, სადაც ადამიანი შეიძლება იყოს ჩართული სხვადასხვა სოციალური ჯგუფებში და აქვს ნდობის მაღალი ხარისხი მათ წევრებთან. კოლექტივისტურ კულტურაში ღრმა სოციალური კავშირები აახლოვებს ადამიანს მცირე რაოდენობის ჯგუფებთან. ფ.ფუკუიამა თავის კვლევებში ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ კულტურა და სოციალური კაპიტალი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ საზოგადოების ეკონომიკურ ცხოვრებაზე, ხოლო ნდობა, იურიდიული ფორ-

მაღობებისა და ბიუროკრატიზმის შემცირების გამო, ხელს უწყობს ორგანიზაციული ხარჯების მნიშვნელოვან შემცირებას. კულტურული ფაქტორები ეკონომიკის სტრუქტურაწარმოქმნელ როლს ასრულებს [Hofstede G., 1997].

არსებობს ემპირიული კვლევები, რომლებიც ადასტურებს, რომ სოციალური კაპიტალი დამოკიდებულია კულტურაზე და მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ეთნიკური ჯგუფებისა და მთელი ქვეყნების კეთილდღეობაზე. კერძოდ, რ. ინგლეჰარტმა განიხილა ურთიერთობები ნდობის დონეს, ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებასა და კულტურულ მახასიათებლებს შორის რელიგიური კუთვნილების მიხედვით [Inglehart R., Baker W., 2000]. ისტორიულად პროტესტანტული საზოგადოებები ინტერპერსონალური ნდობის დონით კათოლიკურთან შედარებით უფრო მაღლა დგანან. ეს ტენდენცია შენარჩუნებულია მაშინაც კი, თუ ჩვენ ვაკონტროლებთ ეკონომიკურ განვითარებას: ინტერპერსონალური ნდობასა ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ს შორის არის მნიშვნელოვანი კორელაცია ($r = 0.60$), მდიდარი კათოლიკური ქვეყნებიც კი ამ მასშტაბით ისტორიულად უფრო დაბლა იმყოფებიან, ვიდრე პროტესტანტული ქვეყნები.

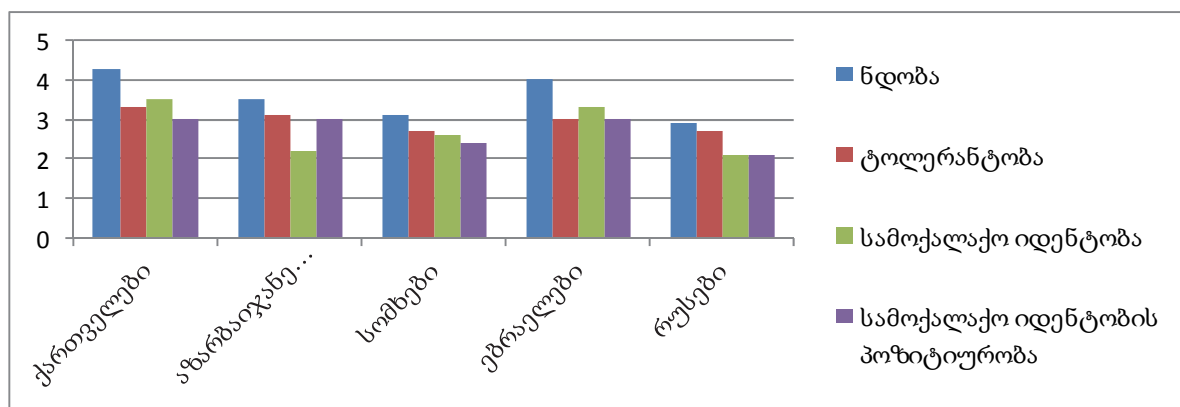
საქართველოს დომინანტი ეთნიკური ჯგუფების სოციალური კაპიტალის ქროს-კულტურული თავისებურებების კვლევა

მოცემული კვლევის ერთ-ერთი ძირითადი ვარაუდია ის, რომ ეთნიკური კულტურები გავლენას ახდენენ სოციალური კაპიტალის თავისებურებებსა და ბიზნესის პრაქტიკაზე. ცხრილი 1 გვიჩვენებს იმ შერჩევით ეთნიკური ჯგუფებს, რომლებშიც გამოკვლეულია საქართველოს სოციალურ კაპიტალში კულტურათაშორისი განსხვავებები და სოციალური კაპიტალის ურთიერთობა ინდივიდების ეკონომიკურ მახასიათებლებთან. კვლევის პროცესში შესწავლილია საქართველოს ცენტრალურ ქალაქებში (თბილისი, ქუთაისი და ბათუმი) მცხოვრები ექვსი ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენლები, რომელთა საერთო რაოდენობა 574 ადამიანია. რესპონდენტთა უმრავლესობას უმაღლესი ან არასრული უმაღლესი განათლება აქვს მიღებული. ქართველები გამოიკითხა სამივე ქალაქის მიხედვით, რათა მომხდარიყო რეგიონული განსხვავებებით შექმნილი ცვალებადობის ნიველირება. ამ კვლევის მთავარი მიზანი იყო საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფის სოციალური კაპიტალის გაზომვა. კითხვარი სტანდარტულია, ის მოიცავს მეთოდოლოგიას, რომელიც მიზნად ისახავს სოციალური კაპიტალის სტრუქტურის, სოციალურ-ეკონომიკური წარმოდგენების შესწავლას. კვლევაში შეირჩა შემდეგი ეთნიკური ჯგუფები: ქართველები, აზერბაიჯანელები, სომხები, ებრაელები, რუსები.

საქართველოში სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენელთა სოციალური კაპიტალის შესწავლის ნიმუში

ცხრილი № 1

ეთნიკური ჯგუფი	რესპონდენტების რაოდენობა	საშუალო ასაკი	მამაკაცები	ქალები
ქართველები	161	37	80	81
აზერბაიჯანელები	130	35	75	55
სომხები	110	36	65	45
ებრაელები	94	32	50	44
რუსები	79	38	49	30

საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრები ექვსი ეთნიკური ჯგუფის სოციალური კაპიტალის მაჩვენებელთა გაზომვა
ჰისტოგრამა № 1.

ვიზუალურად, ჰისტოგრამა № 1 გვიჩვენებს, რომ სოციალური კაპიტალის ყველა კომპონენტის ინდიკატორები ეთნიკურ ჯგუფებს შორის განსხვავებულია. თუმცა, ამ განსხვავებების განხილვამდე საჭიროა, განისაზღვროს, რამდენადაა ისინი სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი. კრუსკალ-ულისის H კრიტერიუმის გამოყენება გვიჩვენებს, რომ ყველა განსხვავება სტატისტიკურად მნიშვნელოვანია (ცხრილი 2)

*კრუსკალ-ულისის H-კრიტერიუმების მიხედვით განსხვავებები სოციალური კაპიტალში საქართველოში
მცხოვრები ეთნიკური ჯგუფების მიხედვით*

ცხრილი 2

	ნდო ბა	ტოლერანტობა	სამოქალაქო იდენტობა	სამოქალაქო იდენტობის (პოზიტიურობა)
ქართველები (საშ.რანგი)	443,9	445,2	436,3	433,4
აზერბეიჯანელები (საშ.რანგი)	421,7	442,0	441,5	465,5
სომხები (საშ.რანგი)	417,1	404,2	387,6	388,5
ებრაელები	401,1	366,0	370,9	380,9
რუსები (საშ.რანგი)	325,5	439,1	445,3	510,2
χ^2	11,0	16,3	14,5	23,0
p	0,05	0,006	0,013	0,000

კვლევის მიხედვით ყველაზე დაბალი ქულა აზერბაიჯანელებში, სომხებსა და რუსებში -ნდობის ფაქტორს აქვს. ეს მონაცემები არ წარმოადგენს სიახლეს. საქართველოს ეთნიკურ ჯგუფებში ნდობის ფაქტორი ზოგადად დაბალია და ეს დასტურდება ამ საკითხზე სხვა ადგილობრივი და უცხოური გამოკვლევებით. მთლიანი შერჩევიდან ყველაზე დაბალი ნდობის მაჩვენებელი შეინიშნება რუსებში - 3 ქულა, 5 ქულიან სკალაზე და სომხებში (ჰისტოგრამა 1), დანარჩენი ჯგუფებისათვის, საშუალო ჯგუფის ნდობის ინდიკატორი დაახლოებით 3-დან 4 ქულამდე მერყეობს. ამრიგად, კვლევის შედეგად გამოვლინდა რომ ექვსიდან ხუთი ეთნიკურ ჯგუფში, რომლებიც მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ეთნო-კულტურული მახასიათებლებით ნდობის ინდიკატორები უმნიშვნელოდ განსხვავდებიან. კრუსკალ-ულისის H-კრიტერიუმის მაჩვენებლებიდან ჩანს, რომ ჯგუფებს შორის განსხვავებები არსებობს. როგორც ჩანს, ჯგუფის შიგნით არსებობს განსხვავებები, მაგრამ ისინი არ არიან პრინციპული. ანუ, ერთი სახელმწიფოს ფარგლებში, ნაკლებად სავარაუდოა, რომ შევძლებთ ჯგუფების მოძიებას, რომელთა წარმომადგენლებს ძალიან დაბალი და ძალიან მაღალი ნდობა აქვთ. ამდენად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ, ზოგადად, სახელმწიფოში დომინირებს დაბალი ნდობის ტენდენცია, რომელიც შენარჩუნებულია ცალკეული ეთნიკური ჯგუფის კულტურული თავისებურებებისაგან დამოუკიდებლად.

კვლევაში განხილულ იქნა საერთო ტოლერანტობა (ჰისტოგრამა 1), რომელშიც შედიოდა სხვადასხვა ჯგუფის წარმომადგენელთა ტოლერანტობის მაჩვენებლები. შეიძლება ითქვას, რომ საერთო ტოლერანტობა უფრო დაბალია რუსებში და სომხებში, ვიდრე სხვა ეთნიკური ჯგუფების წარმომადგენლებში. სავარაუდოდ, ტოლერანტობის შეფასებისას, ჩვენ კულტურის გავლენას ვაწყდებით. მოდერნიზაციის პროცესის სხვადასხვა ეტაპზე ეთნიკურ ჯგუფებში ტოლერანტობა შეიძლება განსხვავდებოდეს. ტრადიციული ჯგუფები, როგორც წესი, ნაკლებად ტოლერანტული არიან სხვა ჯგუფების წარმომადგენლების მიმართ.

სამოქალაქო იდენტობის გამოხატვის პარამეტრს ახასიათებს ჯგუფებს შორის განსხვავებები და ჩვენ შეგვიძლია დავაკვირდეთ, რომ მთავარი განსხვავება ისაა, რომ ეს მაჩვენებელი დაბალია - რუსებსა, სომხებისა და აზერბაიჯანელებისათვის, ხოლო მაღალია ქართველების და ებრაელებისთვის. მსგავსი ტენდენცია შეიძლება დაფიქსირდეს, როდესაც ვთვლით სამოქალაქო იდენტობის პოზიტიურობას.

ამრიგად, თუ შევაჯამებთ კვლევაში შესწავლილი ეთნიკური ჯგუფის სოციალური კაპიტალის დამახასიათებელი მონაცემებს, შეგვიძლია დავინახოთ შემდეგი განსხვავებული განსხვავებები. გამოკვლეულ ჯგუფებში ნდობა და სამოქალაქო იდენტობა დაბალი, ხოლო ტოლერანტობა უფრო მაღალია. აქედან გამომდინარე, თუ გავითვალისწინებთ სოციალურ კაპიტალს მაკროდონეზე, მხოლოდ ნდობა ყოველთვის არ შეიძლება იყოს სოციალური კაპიტალის მახასიათებელი. პოლიკულტურული საზოგადოების სოციალური კაპიტალის შეფასებისას, საკმარისი არ არის მხოლოდ ინტერპერსონალური ნდობის დადგენა - ეს შეიძლება

იყოს სოციალური კაპიტალის შიდაჯგუფური მახასიათებელი, ასეთი კაპიტალი შესაძლებელია არ გავიდეს ეთნიკური ჯგუფის მიღმა. აუცილებელია სოციალური კაპიტალის შეფასება სისტემურად და სისტემის პარამეტრებში უნდა ჩავრთოთ სოციალური კაპიტალის გარე ჯგუფური ინდიკატორები. სოციალურ დონეზე ეს არის: სამოქალაქო იდენტობის მახასიათებლები და ტოლერანტობის დონე. თუ გადავიტანთ ეთნიკური ჯგუფის სოციალური კაპიტალის მახასიათებლებს ბიზნესპრაქტიკაზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ნდობა და ტოლერანტობა უარყოფით როლს თამაშობს ბიზნესის განვითარებაზე, მაშინ როდესაც სამოქალაქო იდენტობა დადებითად აისახება მასზე. ამ საკითხს მიეძღვნა არაერთი გამოკვლევა (იხ. მაგალითად: Shengelia, 2017), სადაც შესწავლილია ნდობის ზეგავლენა მულტინაციონალური კომპანიის განვითარებაზე.

დასკვნა

სოციალურ კაპიტალის ცნება სულ უფრო და უფრო პოპულარული ხდება არამხოლოდ სოციოლოგიასა და ეკონომიკაში, არამედ სხვა მეცნიერებებში, რომელშიც ეს საკითხი ფართოდ განიხილება. „სოციალური კაპიტალი“ საკმაოდ ფართო მცნებაა. ამ ფენომენის ბუნებაზე აზრთა სხვადასხვაობა ართულებს მისი გაზომვის მეთოდოლოგიას. სოციალურ კაპიტალის არსებული განმარტებების ანალიზი, მისი კვლევის თეორიული მიდგომები, გვიჩვენებს, რომ სოციალური მეცნიერებები ჯერ კიდევ შორს არიან ამ ფენომენის შეთანხმებული განმარტების, ეკონომიკაზე გავლენის მექანიზმების ნათელი გაგებისაგან. მეცნიერებმა დაადგინეს, რომ ნდობის ხარისხი უკავშირდება ქვეყნის ეკონომიკურ წარმატებას, ითვლება, რომ იმ კულტურებში, სადაც ნდობა უფრო მაღალია, ბიზნესის დანახარჯები მცირდება, ასეთ ქვეყნებში ინვესტიციების დონე უფრო მაღალია. თუ გადავიტანთ ეთნიკური ჯგუფის სოციალური კაპიტალის მახასიათებლებს ბიზნესპრაქტიკაზე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ნდობა და ტოლერანტობა უარყოფით როლს თამაშობს ბიზნესის განვითარებაზე, მაშინ როდესაც სამოქალაქო იდენტობა დადებითად აისახება მასზე. საქართველოს სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფებში სოციალური კაპიტალის კვლევის შედეგებმა გვიჩვენა, რომ ნდობის ფაქტორი საკმაოდ დაბალია.

ლიტერატურა:

1. Гурова И. Проблемы доверия–недоверия в экономических отношениях // Бюллетень научной программы «Особенности российской культуры и менталитета как фактор социально-экономического развития». 2007. № 2. С. 516–547.
2. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий // Общественные науки и современность. 2001. № 3. С. 122–139.
3. Фукуяма Ф. Доверие. М.: Изд-во «Хранитель», 2006.
4. Bourdieu P. The forms of capital // Handbook of theory and research for the sociology of education / Ed. J.G. Richards. New York, 1986. P. 241–258.
5. Berishvili Kh. (2017) Contradictory character of the process of liberalization and integration of economic relations and influence of this process on the countries with small economy. 6th Business & Management Conference, Geneva, p. 3
6. Berishvili Kh. (2017) Identification of integration processes in Conditions Economic Turbulence and Their Use in development of The Countries With Small Economy. Ecoforum Journal, Volume 6, Issue 2, pp.108-115
7. Fukuyama F. Social capital // Culture matters: How values shape human progress / Eds. L.E. Harrison, S.P. Huntington. New York, 2000. P. 98–111.
8. Hofstede G. Culture and organization: Software of the mind. New York, 1997.
9. Inglehart, R., Baker, W. Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values / American Sociological Review, 2000, Vol. 65 (February: 19–51). P. 19–50
10. Putnam R.D. Social capital: measurement and consequences // Canadian Journal of Policy Research 2001, vol.2, № 1, p. 41–51.
11. Shengelia T. (2014) Business Aticophobia and the Terms For Overcoming in Georgia. Georgian International Journal of Science, Tecnology and Medicine, Volume 6, Issue 4, Nova Science Publishers, Inc. PP. 331-337
12. .Shengelia T. (2017) Determination of correlative relations between social capital, trust and motivation in the international company. 6th Business & Management Conference, Geneva. Pages 32-32
13. .Shengelia T. (2017) Interpersonal and Organizational Trust, As Factor of Social Capital and Its Influence On the Motivation of International Company Employees. Ecoforum Journal, Volume 6, Issue 2
14. Shengelia T. (2017) The role of state regulation of investment in the Georgia business development. International business in the world economic system. Universal, Tbilisi. ISBN 9789941175986
15. .Shengelia T. (2016) Generation of Knowledge Into Conception of Cultural Pragmatizm and its Influence on International Business. Ecoforum Journal. Volume 5, Issue 2, p.265-268
16. Shengelia T., Berishvili Kh. (2014). The Role of Institutional Reforms in the Improvement of the Georgian Investment Environment. Journal of Social Sciences, Volume 3, Issue 2, International Institute of Social and Economic Sciences. PP. 81-87.

17. Shengelia T. (2014) Tendencies of The Capital International Movement and Its Influence on the Economy of the Sovereign State. Georgian International Journal of Science, Technology and Medicine, Volume 6, Issue 1, Number 4, Nova Science Publishers, Inc. PP. 49-55
18. Shengelia T., Berishvili Kh. (2014). Evaluation of the Global Position of Georgia and its Role In the Development of Business. Georgian International Journal of Science, Technology and Medicine, Volume 6, Issue 1, Nova Science Publishers, Inc. PP. 57-65
19. Shengelia T. (2013) Influence of Role of International Business on Formation of International Relation Policy. Georgian International Journal of Science, Technology and Medicine, Volume 5, Issue 3/4, Nova Science Publishers, Inc. PP. 219-228.
20. Shengelia T. Metamorphoses and Results of Business Development in Georgia. Materials of reports made at the international scientific-practical conference held at Paata Gugushvili institute of Economics of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University in 2013. P. 74-78

Social capital of dominant ethnic groups and its impact on business

Temur Shengelia

*full professor of Tbilisi State University,
Head of International Business Department*

S u m m a r y

The concept of social capital becomes more popular not only in sociology and economics, but in other sciences as well, in which this issue is widely discussed. "Social capital" is quite a broad concept. Diversity of opinions on the nature of this phenomenon complicates the methodology of its measuring. Analysis of existing explanations of social capital, theoretical approaches to its study show that social sciences are still very far from clear understanding of agreed explanation of this phenomenon and the mechanisms of its influence on business. It has been determined in result of research that the degree of trust is connected with business success, and it is considered that in those cultures, where trust is higher, the degree of transaction reduces; in such countries the level of investments is higher. We consider that social capital promotes formation of social relations of an individual, which becomes the basis for the so-called efficient economic behavior and finds a positive reflection on development of business. The results of study of social capital in ethnic groups of different categories showed that the factor of trust was practically unchanged within last 15 years. As it has been mentioned, apart from trust, tolerance and civil identity are also important. The study has showed that they are connected with economic advance of the country. It was determined in the process of cross-cultural research of social capital that most of the ethnic difference is noticed in the multicultural society.

Keywords:: social capital, trust, study, cross-cultural research, multicultural society.